

Magdalena Ochońska
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Wydział Nauk Społecznych
<https://orcid.org/0000-0001-7148-4928>

Nauki o rodzinie – zawód, kompetencje i możliwości pracy. Stan na 2023 r. Family science – profession, competences and work opportunities. Status for 2023.

Abstract

The family science, as a new discipline, will have the influence on grow and professionalization of actual studies direction. The main goal of this article is to analyse of the jobs and job positions that can be possible to take by the students of family science graduates. The article was developed based on the self-research of the legislation (with desk research method) realised at 2023, practical and science reports and others sources. It can be the next point in discussion about this discipline future. The results will be presented in the form of analysis of jobs and job positions, that are available directly for the family science graduates and others employment, where the additional rights are requieds. Occupations and positions were divided according to those for which graduates are directly qualified and those for which they are indirectly qualified. A total of 25 of these were identified. The conclusion of the research is that a Family Science graduate has a wide range of professional competences and job opportunities, so care should be taken to promote this field of study and research development.

Keywords: family, family science, competences, scientific discipline, familiology.

Abstrakt

Wyspecjalizowanie się nauk o rodzinie jako nowej dyscypliny naukowej wpłynie na dotychczasowy rozwój socjologii. Artykuł ma na celu wskazanie, w jakich zawodach i na jakich stanowiskach pracy absolwenci nauk o rodzinie mają szanse znaleźć zatrudnienie. Artykuł powstał na bazie badań własnych (metodą desk reasarch) zrealizowanych w 2023

roku na podstawie ustawodawstwa, opracowań praktycznych i naukowych oraz innych, różnorodnych źródeł i może stanowić kolejny punkt w dyskusji o przyszłości tego kierunku. Wyniki przedstawione będą w formie analiz zawodów i stanowisk, które są bezpośrednio dostępne dla absolwentów nauk o rodzinie oraz tych, które wymagają dodatkowych uprawnień.

Słowa kluczowe: rodzina, nauki o rodzinie, kompetencje, dyscyplina naukowa, familiologia.

Wprowadzenie

W związku z wyodrębnieniem się nauk o rodzinie jako nowej dyscypliny naukowej warto dokonać analizy możliwości rozwoju zawodowego absolwentów tego kierunku. Ten artykuł ma stanowić głos w dyskusji na temat rozwoju nauk o rodzinie oraz dopowiedzenie do opracowania Arkadiusza Żukiewicza pt. „Nowa dziedzina *Nauki o rodzinie* – dyscyplinarne szanse rozwoju nauki i praktyki wspierania rodzin” (Żukiewicz, 2022). Celem niniejszego artykułu ma być praktyczne ujęcie realnych możliwości zatrudnienia absolwentów kierunku nauki o rodzinie (dalej: NOR). Artykuł podzielony będzie na trzy główne części: „Nauki o rodzinie jako kierunek studiów – aktualna sytuacja”; „Kwalifikacje zawodowe absolwentów NOR”; „Przykładowe miejsca pracy absolwentów NOR”. W drugiej z wymienionych części znajdują się informacje dotyczące stanowisk zgodnych z kwalifikacjami zawodowymi absolwentów NOR oraz zawodów, których podjęcie wymaga dodatkowych kwalifikacji. Przedstawione wskazania wynikają z badań własnych przeprowadzonych w formie desk researchu na podstawie ustawodawstwa, opracowań praktycznych i naukowych, różnorodnych ofert pracy/szkoleń oraz informacji znajdujących się na Portalu Publicznych Służb Zatrudnienia.

W debacie publicznej (i naukowej – już od dawna) wskazuje się zmiany w postawach prokreacyjnych Polaków, w postrzeganiu rodziny i małżeństwa (kontraktu coraz rzadziej zawieranego i coraz mniej trwałego), a także na problemy psychologiczne młodzieży. Wskaźnik urodzeń wciąż nie jest zadowalający, a dalsze prognozy skłaniają badaczy zagadnienia do szukania sposobu zmiany tej sytuacji. To zapewne stanowiło też jedną z wielu przyczyn ponownego ustanowienia nauk o rodzinie odrębną dyscypliną naukową (obok postulatów środowisk akademickich i praktycznych) (Ministerstwo Edukacji i Nauki, 2022). Osoby zainteresowane historycznym ujęciem nauk o rodzinie mogą sięgnąć do takich opracowań jak m.in.: Koszałka and Stopikowska, 2007; Stala 2014; Wójtowicz 2016,

Żukowski 2022, i innych. Warto więc przeanalizować, jak w praktyce wyglądają możliwości zawodowe absolwentów NOR we współczesnej Polsce.

Kwalifikacje zawodowe absolwenta i realne szanse na zatrudnienie w zawodzie są zagadnieniami kluczowymi, przy wyborze kierunku studiów. Instrumentalne podejście do wykształcenia nie jest niczym nowym – M. Pachowicz zaznaczała bowiem, że studenci patrzą na wybrany przez siebie kierunek z perspektywy sytuacji na rynku pracy, ekonomicznej stabilności i stałości zatrudnienia (Pachowicz 2016). Poniższa analiza możliwości zatrudnienia ma ułatwić aktualnym kandydatom lub studentom tego kierunku wyobrażenie sobie swojej zawodowej przyszłości.

1. Nauki o rodzinie jako kierunek studiów – aktualna sytuacja

W 2023 roku osiem polskich uczelni prowadziło rekrutację na kierunek nauki o rodzinie. W przygotowaniu jest także kierunek na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie. Siedem z nich prowadzi rekrutację także na drugim stopniu edukacji wyższej. Wśród specjalności prym wiodą asystent rodziny i mediacja (6 specjalności).

Tabela nr 1. Wykaz uczelni w Polsce prowadzących nabór na kierunek nauki o rodzinie w roku akademickim 2022/2023 oraz 2023/2024

Uczelnia wyższa	Specjalności I st.	Specjalności II st.
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie	mediacje rodzinne terapia zajęciowa	interwencja kryzysowa poradnictwo rodzinne
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	coaching i tutoring rodzinny mediacja rodzinna	diagnostyka konfliktów i reintegracja rodziny mediacja rodzinna
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie	asystentura rodziny wsparcie i opieka nad osobą starszą i niesamodzielną	mediacje i negocjacje coaching rodziny
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II	koordynator pieczy zastępczej asystent osoby niesamodzielnej	animator czasu wolnego młodzieży asystentura rodziny we współpracy z ngo i caritas
Uniwersytet Śląski w Katowicach	poradnictwo małżeńskie i rodzinne	mediator asystent rodziny
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	nauczycielska – wychowanie do życia w rodzinie i etyka asystent i doradca rodziny pozamedyczna pomoc hospicyjno-geriatryczna	mediacje rodzinne specjalność nauczycielska – nauczanie przedmiotu: wychowanie do życia w rodzinie i etyka

Uniwersytet Rzeszowski	asystent rodziny asystent osoby niepełnosprawnej	brak studiów II stopnia
Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie	asystent rodziny koordynator rodzinnej pieczy zastępczej	Na II stopniu można uzyskać specjalność nauczycielska – nauczanie przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie	W przygotowaniu	

Opracowanie własne na podstawie:

UP, AEH, UMK, UR, UPJP2a, UPJP2b, UWMa, UWMB UKSW, KULa, KULb, UŚa, UŚb (Accessed: 15.04.2023).

Wśród przedmiotów nauczanych na tym kierunku na obu stopniach znajdują się (prócz takich zajęć jak język obcy, metodologia badań, BHP, wychowanie fizyczne, wykłady fakultatywne czy umiejętności akademickie) także takie kategorie przedmiotów jak:

- poradnictwo małżeńskie i rodzinne/asystentura rodziny/pieczą zastępczą/adopcja/praca kuratora sądowego/instytucje i organizacje wspierające rodzinę/metodyka pracy z rodziną/profilaktyka,
- socjologia (w tym subdyscypliny)/praca socjalna/resocjalizacja/problemy społeczne/diagnostyka społeczna/poradnictwo zawodowe,
- psychologia (w tym subdyscypliny)/psychiatria/psychoterapia/psychoprofilaktyka/poradnictwo,
- pedagogika (w tym subdyscypliny)/dydaktyka/andragogika,
- wsparcie osób z niepełnosprawnością/osób starszych/osób wykluczonych/geriatria/opieka paliatywno-hospicyjna/język migowy,
- polityka społeczna/polityka rodzinna/pomoc społeczna,
- mediacja/negocjacje/komunikacja/psychologia konfliktów,
- prawo (w tym subdyscypliny),
- instytucje wsparcia społecznego/organizacje pozarządowe/wolontariat/działalność pożytku publicznego,
- seksuologia/medycyna/płodność/planowanie rodziny/fizjologia/pomoc przedmedyczna/edukacja seksualna dzieci i młodzieży/wychowanie do życia w rodzinie,
- antropologia,
- terapia zajęciowa i jej różne formy,
- filozofia/logika/etyka,
- interwencja kryzysowa,
- superwizja,
- statystyka społeczna z demografią.

Wśród przedmiotów mniej typowych znalazły się np. podstawy coachingu/podstawy edytorstwa/podstawy ekonomii/kreowanie własnego wizerunku.

W związku z tym, że kierunek ten prowadzony jest także przez trzy uniwersytety o charakterze katolickim (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), nie dziwi, że wśród przedmiotów dużą rolę odgrywają te związane z teologią małżeństwa i rodziny oraz wspieraniem małżeństw w sektorze instytucji kościelnych:

- teologia małżeństwa i rodziny/duszpasterstwo małżeństw, rodzin, młodzieży/działalność społeczna, wychowawcza, opiekuńcza Kościoła katolickiego,
- bioetyka/teologia moralna,
- kanoniczne prawo małżeńskie,
- poradnictwo małżeńskie i rodzinne.

Na podstawie powyższej listy można zauważyć, że nauki o rodzinie są kierunkiem zróżnicowanym, który przez swoje holistyczne podejście do rodziny i próbę opisanie różnorodnych obszarów jej funkcjonowania staje się odpowiedzią na konieczność pracy z rodziną. Cechą tego kierunku jest jego interdyscyplinarność. Może być prowadzony zarówno w otoczeniu świeckim, jak i religijnym (co dla części środowisk/pracodawców może być zarówno wadą, jak i zaletą). Nie zmienia to jednak faktu, że u podstaw nauk o rodzinie stoją na wskroś świeckie dyscypliny takie jak socjologia, pedagogika czy psychologia.

2. Kwalifikacje zawodowe absolwentów NOR – wyniki badań własnych

Na początek warto rozróżnić dwa pojęcia, które w tym przypadku są istotne – „zawód” i „stanowisko”. Jak podaje w swoim przewodniku Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, zawód to „zbiór zadań (zespół czynności) wyodrębnionych w wyniku społecznego podziału pracy, wykonywanych stale lub z niewielkimi zmianami przez poszczególne osoby (w tym pracodawców lub w ramach jednoosobowej działalności gospodarczej) i wymagających odpowiednich kompetencji (wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych) zdobytych w toku kształcenia lub praktyki”, natomiast stanowisko to „konkretne miejsce pracy w organizacji. Do prawidłowego wykonywania pracy na danym stanowisku konieczne jest posiadanie przez pracownika określonego zestawu kompetencji” (Gruza and Hordyjewicz 2014, p. 8). Wobec powyższego należy zaznaczyć, że podawane tutaj

przykłady będą dotyczyć zarówno zawodów, jak i stanowisk, które nie mają formalnych wymagań (lub mają bardzo ogólne) albo też zależą tylko od pracodawcy, a więc ważniejsze mogą być dla niego doświadczenie i umiejętności przyszelego pracownika zdobyte np. w czasie wolontariatów, praktyk i staży.

Przedstawiona tutaj lista zawodów i stanowisk powstała na podstawie badań własnych przeprowadzonych w formie *desk research* oraz analizy tekstu (dokumentów zastanych). Źródłem podstawowym przeprowadzonej analizy były ustawy i rozporządzenia; materiały edukacyjne, szkoleniowe, specjalizacyjne związane z wybranymi zawodami; opracowania merytoryczne oraz informacje pozyskane wprost ze stron internetowych uczelni wyższych i publikowanych przez nie programów i planów nauczania na kierunku nauki o rodzinie. W trakcie przeprowadzanych analiz skupiano się na wyróżnieniu kwalifikacji zawodowych bezpośrednich oraz tych, które wymagają dodatkowych uprawnień. Należy jednak zaznaczyć, że aktualność wszystkich podanych tu informacji zależy od tempa następujących zmian w zakresie ustawodawstwa. Przeprowadzona analiza obejmuje stan prawny z roku 2023.

2.1. Zawody/stanowiska, do których absolwenci NOR mają bezpośrednie kwalifikacje

W pierwszej kolejności należy wymienić: *Asystenta rodziny* – kod zawodu 341207 (WORTAL a). *Ustawa z 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (Sejm.gov.pl 2011c) w art. 12 wskazuje, że asystentem może zostać absolwent studiów wyższych na kierunku pedagogika, psychologia, socjologia, nauki o rodzinie lub praca socjalna, a także na innym kierunku studiów wyższych, studiów podyplomowych lub po ukończeniu szkoły średniej, lub średniej branżowej (we wszystkich tych przypadkach konieczne są także dodatkowe szkolenia i doświadczenie) (Sejm.gov.pl 2011c art. 12). Szczegółowe wymagania dotyczące wykształcenia asystentów można znaleźć w *Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń na asystenta rodziny* (Sejm.gov.pl 2011b). Dodatkowymi wymogami, które musi spełniać asystent, są: brak pozbawienia lub zawieszenia władzy rodzicielskiej, spełnianie obowiązku alimentacyjnego (jeśli taki występuje), niekaralność oraz niefigurowanie w rejestrze przestępstw na tle seksualnym (Sejm.gov.pl 2011b, art. 12). Ustawodawca zobowiązuje asystenta do ciągłego samodoskonalenia się i podnoszenia kompetencji, co wobec obciążeń, z jakimi wiąże się ten zawód, może być bardzo trudne, zarówno dla samego asystenta, jak i jego pracodawcy.

Jak można przeczytać w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, asystent ma przydzielony szereg zadań (wśród nich np.: opracowanie

i realizację planu pracy z rodziną, udzielanie pomocy rodzinie i uczenie prawidłowych zachowań w życiu rodzinnym oraz nabywanie kompetencji społecznych czy zawodowych) (Sejm.gov.pl 2011c art. 15). Decyzję dotyczącą objęcia opieki przez asystenta podejmuje kierownik OPS-u, dyrektor CUS-u lub sąd opiekuńczy, który zobowiązuje rodziców m.in. do pracy z asystentem (Sejm.gov.pl 1964, art. 109 § 2).

Asystent rodziny otrzymał także inne zadania zgodnie z *Ustawą z 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”*, m.in.: koordynację udzielanego poradnictwa dla kobiet, rodzin objętych wsparciem (Sejm.gov.pl 2016d art. 8), pomoc w uporządkowaniu możliwych form wsparcia, a także występowanie w imieniu osoby (osób) wspieranej (wspieranych) do podmiotów udzielających wsparcia – te są zobowiązane do współpracy z asystentem. Asystent rodziny może również znaleźć się w grupie diagnostyczno-pomocowej w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej (Sejm.gov.pl 2005 art. 11c). Zatrudnienie w roli asystenta rodziny można uzyskać m.in. w ośrodkach pomocy społecznej czy centrum usług społecznych. Wskazane wyżej zadania mają charakter wyjątkowo czasochłonny i energochłonny, wymagają szerokiej wiedzy i kompetencji, zarówno miękkich (takich jak np. empatia), jak i twardych (np. wiedza o instytucjach wsparcia społecznego). Jest to także praca – podobnie jak w przypadku pracownika socjalnego czy kuratora sądowego – obarczona dużym ryzykiem dla zdrowia, a nawet życia pracownika.

Kolejnym stanowiskiem pracy dla absolwentów NOR jest *wychowawca w placówce wsparcia dziennego* (Sejm.gov.pl 2011c, art. 26 i 98). Jak można przeczytać w ustawie (Sejm.gov.pl 2011c, art. 24): „Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w formie: 1) opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych; 2) specjalistycznej; 3) pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę”. Dodatkowe kryteria są takie same jak w przypadku asystenta rodziny. Szczegółowe zadania pracownika i kwestie organizacyjne jego pracy określa już regulamin organizacyjny placówki (Sejm.gov.pl 2011c, art. 28).

Absolwent nauk o rodzinie może pracować także jako *wychowawca w placówce opiekuńczo-wychowawczej* (Sejm.gov.pl 2011c, art. 98). Placówki opiekuńczo-wychowawcze różnią się od placówek wsparcia dziennego tym, że sprawują one opiekę całodobową. Ustawodawca dzieli je na następujące typy: socjalizacyjna, interwencyjna lub specjalistyczno-terapeutyczna oraz rodzinna (Sejm.gov.pl 2011c, art. 95), a jej zadania wymienia w art. 93 pkt 4.

Pozostając w obszarze pieczy zastępczej, należy podkreślić, że absolwent NOR może także pełnić obowiązki *koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej* (kod zawodu 263508) oraz *pracownika ośrodka adopcyjnego*. Co istotne, ustawodawca uniemożli-

wił pracownikowi socjalnemu równoległe pełnienie funkcji koordynatora pieczy zastępczej (Sejm.gov.pl 2011c, art. 79). Sam koordynator dla konkretnej rodziny wyznaczany jest przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Jego zadania to m.in. udzielanie pomocy rodzinom, organizowanie specjalistycznej pomocy dla dzieci, koordynacja współpracy z ośrodkami adopcyjnymi (Sejm.gov.pl 2011c, art. 77).

Także w ośrodku adopcyjnym absolwent NOR ma szansę na zatrudnienie. Wśród jego zadań będzie przeprowadzanie procedur przysposobienia dziecka oraz przygotowanie kandydatów na rodziców adopcyjnych (Sejm.gov.pl 2011c, art. 159) oraz wspieranie rodziny już po przyjęciu dziecka (np. poprzez pomoc prawną, pedagogiczną, poradnictwo rodzinne itp.) (Sejm.gov.pl 2011c, art. 160).

Warto nadmienić, że absolwent NOR posiada także uprawnienia do obejmowania stanowisk kierowniczych, takich jak: *kierownik ośrodka opiekuńczo-wychowawczego* (Sejm.gov.pl 2011c, art. 25), *dyrektor placówki opiekuńczo-wychowawczej* typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego (Sejm.gov.pl 2011c, art. 97) oraz *dyrektor ośrodka adopcyjnego* (Sejm.gov.pl 2011c, art. 158).

Ostatnim stanowiskiem, do którego absolwent NOR ma bezpośrednie uprawnienia, a więc w charakterystyce, których wprost wskazano absolwenta nauk o rodzinie, jest *członek zespołu inspektorów z upoważnienia wojewody* (Sejm.gov.pl 2011c, art. 197b), który na zlecenie wojewody może dokonywać kontroli w placówkach realizujących zadania w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Wyżej wymienione zawody i stanowiska jako jedyne odnoszą się wprost do absolwentów nauk o rodzinie (bez konieczności spełniania dodatkowych kryteriów). Te, które zostaną przedstawione poniżej – choć w zakresie teoretycznym i praktycznym mieszczą się w tematyce studiów – wymagają dodatkowych, formalnych uprawnień lub dodatkowego doświadczenia (w zależności od pracodawcy).

2.2. Zawody/stanowiska wymagające dodatkowych kwalifikacji

Wybrane stanowiska/zawody wymagają pracy z małżeństwami/rodziną/osobami z niepełnosprawnością/osobami starszymi/dziećmi, jednak wymagają dodatkowych kwalifikacji, o których wspomniano wyżej. Wymienione dalej stanowiska omówione zostaną w trzech kategoriach: wsparcie dla rodzin/małżeństw, wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami oraz zawody/stanowiska przyszłości.

2.2.1. Wsparcie dla rodzin/małżeństw

W tym punkcie chodzi o takie funkcje jak *doradca życia rodzinnego* (pracownik przy parafialnej poradni/prowadzący spotkania dla narzeczonych/kursy przygotowujące do małżeństwa) oraz *pracownik specjalistycznej poradni rodzinnej*. Tutaj należy zauważyć, że mogą wystąpić pewne różnice w zależności od archidiecezji, dlatego osoba zainteresowana powinna zgłosić się do odpowiedniego wydziału duszpasterstwa rodzin. Co do zasady jednak wśród wymagań dla osób świeckich pracujących jako doradcy życia rodzinnego znajdują się: wiek od 25 do 60 lat oraz „minimum średnie wykształcenie i odpowiednia wiedza z zakresu psychologii i teologii małżeństwa i rodziny” (Konferencja 2003 pkt 40), którą można zdobyć np. w trakcie studium teologii rodziny lub studiów podyplomowych z duszpasterstwa rodzin. Dodatkowo konieczna jest misja kanoniczna od biskupa diecezjalnego oraz oferta pracy od proboszcza wybranej parafii (Konferencja 2003 pkt 40). Z informacji uzyskanych dodatkowo przez Autorkę wynika, że czasem wymagane jest ukończenie kursu nauczyciela naturalnych metod planowania rodziny (metody Rötzera). W przypadku pracownika specjalistycznej poradni rodzinnej wymagana jest specjalistyczna/udokumentowana wiedza i kwalifikacje. Kandydat powinien też „odznaczać się odpowiednią wiedzą, pogłębianą formacją religijną i szczególnym zapalem apostołskim” (Konferencja 2003, pkt 43).

Co się tyczy wspierania małżonków (także instytucji pozakościelnych), warto wspomnieć o takich formach pracy jak *nauczyciel naturalnych metod planowania rodziny/instruktor metod rozpoznawania płodności*, które w sytuacji wzrostu liczby par bezpłodnych (w Polsce jest to ok. 15% małżeństw) (Milewski *et al.*, 2013, p. 610) mogą zyskiwać na znaczeniu. Tutaj konieczne będzie ukończenie specjalistycznego i certyfikowanego szkolenia w zakresie wybranej metody. W związku ze zmianą struktury społecznej i zmniejszającą się liczbą rodzin wielopokoleniowych oraz zmianą systemu opieki okołoporodowej można zauważyć wzrost zainteresowania pomocą w obszarze wsparcia macierzyństwa – tu potrzeba specjalistów takich jak: *promotor karmienia piersią* (Centrum 2023), *asystentka kobiety w czasie ciąży i porodu (doula)* (kod zawodu: 532906), (WORTAL b), *opiekunka dziecka domowa (niania)*.

Specjalista poradnictwa psychospołecznego i rodzinnego (kod zawodu 263503) to osoba, która (jak czytamy w klasyfikacji zawodów) „prowadzi działania ukierunkowane na wsparcie funkcjonowania osób, małżeństw i rodziny, szczególnie w trudnych sytuacjach życiowych; udziela porad i pomocy w rozwiązywaniu problemów osobistych i rodzinnych” (WORTAL c). Zadanie to realizowane powinno być na podstawie ustawy o pomocy społecznej, w której

czytamy: „Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód” (Sejm.gov.pl 2004a art. 46 pkt 1), a jego zakres obejmuje „procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii” (Sejm.gov.pl 2004a art. 46 pkt 3). Świadczenia specjalisty mogą być realizowane zarówno bezpośrednio u klienta, jak i w instytucjach takich jak OPS-y, PCPR-y, poradnie rodzinne lub organizacje pozarządowe (Ławniczak *et al.*, 2012, p. 12). Jak można przeczytać w standardach specjalistycznego poradnictwa rodzinnego dla rodziny z dziećmi, specjalista świadczący poradnictwo pedagogiczne dla rodzin z dziećmi powinien mieć ukończone studia wyższe m.in. z nauk o rodzinie oraz posiadać kompetencje w zakresie m.in. psychologii społecznej, rozwojowej, pedagogiki specjalnej, pomocy społecznej czy seksuologii (Ławniczak *et al.*, 2012, p. 12) (a więc tych wszystkich, które pojawiają się w analizowanych wyżej programach studiów). Absolwent NOR może się także znakomicie odnaleźć na stanowiskach samorządowych (Sejm.gov.pl 2008a. o pracownikach samorządowych) czy w służbie cywilnej (Sejm.gov.pl 2008b o służbie cywilnej).

Kolejny zawód to *nauczyciel wychowania do życia w rodzinie* w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych, do którego wymagane są studia wyższe (nauki o rodzinie oraz przygotowanie pedagogiczne, np. studium pedagogiczne) lub studia podyplomowe w zakresie nauczania tego przedmiotu (zob. Sejm.gov.pl 1982, Sejm.gov.pl 2009; Sejm.gov.pl 2017). Równocześnie rozwija się rynek pracy dla *edukatorów seksualnych*. Brak szczegółowych regulacji powoduje, że można znaleźć różnorodne kursy i studia podyplomowe, których ukończenie nie gwarantuje uprawnień do nauczania tego przedmiotu (w zależności od treści programowych). Nie ulega wątpliwości, że liczba nauczycieli WDŻ sukcesywnie spada (Banasik, 2021), a absolwenci NOR wydają się idealnymi kandydatami do pracy w tym obszarze, zwłaszcza że praca z młodzieżą (i rodzinami) wymaga od nauczyciela wyjątkowych umiejętności i kompetencji (Strzałkowska, 2007, pp. 273–286).

Interwent kryzysowy to stanowisko pracy, które jak dotychczas nie ma uregulowanych kwalifikacji zawodowych. Sama interwencja kryzysowa pojawia się w *Ustawie z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (Sejm.gov.pl 2004 a art. 47). Grodecka *et al.*, 2023 w publikacji *Standard interwencji kryzysowej* uzupełniają ustawową lukę – ich pracę można wykorzystać w opisie tego stanowiska. Rozróżniają dwa miejsca, w których tego typu stanowisko interwenta kryzysowego znajdzie zastosowanie: punkt interwencji kryzysowej oraz ośrodek interwencji kryzysowej (Grodecka *et al.*, pp. 31–33). Wśród kwalifikacji zawodowych autorzy wymieniają:

„wykształcenie wyższe zawodowe w zakresie nauk społecznych, prawa lub medycyny; ukończenie specjalistycznych szkoleń w zakresie interwencji kryzysowej i pokrewnych, np. podstaw pomocy psychologicznej, korzystania z krótko-terminowych form pomocy psychologicznej, w wymiarze nie mniejszym niż 120 h, zgodnie z minimum programowym; ukończenie specjalistycznych szkoleń w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w wymiarze nie mniejszym niż 120 h; dostęp i korzystanie (obligatoryjne) z superwizji lub konsultacji superwizyjnych w zakresie interwencji kryzysowej, lub przeciwdziałania przemocy, nie rzadziej niż 1 raz w miesiącu (rekomendacja: 1 raz w tygodniu)” (Grodecka *et al.*, 2023, p. 35).

Kurator sądowy (zawodowy) (kod zawodu: 263501) to osoba, która realizuje „określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu” (Sejm.gov.pl art. 1). Może nim zostać osoba, która jest polskim obywatelem, nie została skazana, ma nieposzlakowaną opinię i właściwy charakter oraz jej stan zdrowia pozwala na wykonywanie obowiązków służbowych (Sejm.gov.pl 2001b art. 5). Aby zostać kuratorem, należy mieć tytuł magistra „na kierunku związanym z kształceniem w zakresie psychologii, pedagogiki, socjologii lub prawa” lub uzupełniające studia podyplomowe w „zakresie psychologii, pedagogiki, socjologii lub prawa” (Sejm.gov.pl 2011b art. 5), można też ukończyć aplikację kuratorską i zdać egzamin. Aby być zawodowym kuratorem, należy mieć szeroką wiedzę zarówno z zakresu prawa (szczególnie np. Kodeksu karnego wykonawczego czy Kodeksu cywilnego), jak i licznych ustaw szczegółowych (takich jak m.in.: *Ustawa z 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*, *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 24 czerwca 2014 r. w sprawie nadzoru nad nieletnim* i wiele innych). Kuratorzy posiadają trzy stopnie służbowe: kurator zawodowy, starszy kurator zawodowy, kurator specjalista (Sejm.gov.pl 2001b art. 7). Mają oni szereg uprawnień daleko wykraczających poza uprawnienia np. asystenta rodziny czy pracownika socjalnego (Sejm.gov.pl 2001b art. 9). Miejsce pracy zorganizowane jest w ramach kuratorskiej służby sądowej w zakresie sądów rejonowych podległych sądowi okręgowemu (Sejm.gov.pl 2001b art. 35). Równolegle może funkcjonować także ośrodek kuratorski spełniający inne zadania niż zespoły kuratorskiej służby sądowej (Sejm.gov.pl 2022b). Zatrudnieni w roli wychowawcy mogą być „rodzinni kuratorzy zawodowi i społeczni oraz inne osoby, jeżeli mają odpowiednie umiejętności” (Kozłowski and Stasiak, 2018, p. 53).

Aby zostać *mediatorem* (kod zawodu: 263502) lub *mediatorem sądowym* (kod: 263507), należy skończyć studia podyplomowe/kurs/szkolenie. W przypadku mediacji ws. nieletnich i karnych są wymagane konkretne studia. (Sejm.gov.pl

2014, Sejm.gov.pl 2015). W przypadku mediacji cywilnych, w tym także rodzinnych – nie ma takiego wymogu. Najkorzystniej byłoby szukać takich szkoleń, które są zgodne ze standardami Społecznej Rady ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości (Społeczna Rada 2007). Istnieje także Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z 4 grudnia 2018 r., które reguluje kwalifikacje zawodowe do prowadzenia mediacji sądowych i pozasądowych m.in. w obszarze cywilnym (Sejm.gov.pl 2018a). Mediatorzy sądowi dodatkowo powinni być wpisani na listę stałych mediatorów, prowadzoną przez prezesa sądu okręgowego, powinni mieć ukończone 26 lat i wykazywać wiedzę i umiejętności w zakresie prowadzenia mediacji (Sejm.gov.pl 2016c). Jak podaje w swoim raporcie Ministerstwo Sprawiedliwości, liczba przeprowadzonych mediacji ze skierowania sądu wzrosła od 270 w 2006 roku do 6575 mediacji w 2017 roku (Wydział 2022, p. 24), więc liczba miejsc pracy w tym sektorze prawdopodobnie wzrośnie.

2.2.2 Wsparcie dla osób z niepełnosprawnością

Aby zostać asystentem osób z niepełnosprawnością (kod zawodu: 341201), należy zgłosić się do instytucji zajmującej się asystencją, np. PCPR-y, OPS-y (w ramach rządowego programu „Asystent osoby niepełnosprawnej”) (Biuro Pełnomocnika 2022) lub organizacji pozarządowej realizującej właściwy projekt dofinansowany ze środków Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej (np. Chrześcijańskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych, Ich Rodzin i Przyjaciół „Ognisko”) (ChSON 2023) i spełnić jedno z trzech kryteriów: posiadać kwalifikacje w zawodzie asystenta osoby niepełnosprawnej/opiekuna medycznego/opiekuna osoby starszej; posiadać doświadczenie w pracy z osobą z niepełnosprawnością zdobyte np. w trakcie wolontariatu lub zostać wybranym bezpośrednio przez adresata usługi lub jego opiekuna (Kras 2022). Innymi podobnymi zawodami/stanowiskami są: *terapeuta zajęciowy* (kod zawodu: 325907) lub *instruktor terapii zajęciowej* (kwalifikacje zależą w dużej mierze od pracodawcy i jego wymagań) (Sejm.gov.pl 2011a; Sejm.gov.pl 2004b), który może być zatrudniony np. w warsztacie terapii zajęciowej, zakładzie aktywności zawodowej, domu pomocy społecznej i in. *Trener pracy* – to stanowisko rozwija, popularyzuje i standaryzuje Polska Federacja Zatrudnienia Wspomagane (PFZW). Inne podobne możliwości to: trener aktywności – standardy pracy, kwalifikacji i predyspozycji w opracowaniu Fundacji Eudajmonia (Mrzygłocka-Chojnacka and Puławska-Rodzik 2014), instruktor zawodu, tłumacz języka migowego (kod: 264310), doradca zawodowy, kierownik środowiskowego domu samopomocy lub domu pomocy społecznej – dwa ostatnie wymagają już m.in. specjalistycznych studiów z organizacji pomocy społecznej.

2.2.3 Zawody/stanowiska przyszłości?

Na koniec wymienione zostaną zawody/stanowiska, które pośrednio wpisują się w program studiów realizowany na kierunku nauki o rodzinie, a można zauważyć zwiększone zapotrzebowanie na specjalistów w podanych obszarach. Są to:

- *specjalista do spraw pozyskiwania funduszy (fundraiser)* (kod zawodu: 242109) – pracownik sprawdzić się może w szeroko pojętym trzecim sektorze, a więc w fundacjach czy stowarzyszeniach. Szerzej o tej gałęzi działania można przeczytać w publikacji *Fundraising Teoria i praktyka* (Mika eds., 2014);
- *specjalista ds. reintegracji społecznej*,
- *superwizor pracy socjalnej* – to „osoba, która ukończyła szkolenie dla superwizorów pracy socjalnej, przystąpiła do egzaminu, zdała egzamin i uzyskała certyfikat superwizora pracy socjalnej” (Sejm.gov.pl 2004a Art. 121a). W tym momencie w skali całego kraju certyfikat ten uzyskało zaledwie 90 osób, a zapotrzebowanie wciąż rośnie.
- *psychoterapeuta* – co ważne z perspektywy absolwentów nauk o rodzinie, pojawił się ostatnio projekt *Rozporządzenia Ministra Zdrowia z 20 czerwca 2023 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie specjalizacji w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia*, w którym dopuszcza się absolwentów omawianego kierunku do specjalizacji z psychoterapii (Rządowy Proces Legislacyjny 2018).

3. Przykładowe miejsca pracy absolwentów NOR

Warto – w ramach podsumowania – wskazać listę miejsc, w których spotyka się te stanowiska i zawody. Są to instytucje samorządowe i państwowe, prowadzone przez organizacje pozarządowe, wyznaniowe, a także firmy prywatne świadczące usługi w ramach wspierania rodziny, młodzieży, osób z niepełnosprawnością i osób starszych:

- centra integracji społecznej,
- centra usług społecznych,
- domy pomocy społecznej,
- hospicja,
- jednostki specjalistycznego poradnictwa,
- kluby integracji społecznej,
- mieszkania chronione,
- organizacje pozarządowe, wyznaniowe/firmy prywatne,

- ośrodki interwencji kryzysowej,
- ośrodki pomocy społecznej,
- ośrodki mediacyjne/poradnie rodzinne,
- ośrodki wsparcia (pobytu dziennego),
- ośrodki wsparcia dla osób starszych,
- placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- placówki wsparcia dziennego,
- powiatowe centra pomocy rodzinie,
- przedsiębiorstwa społeczne/spółdzielnie socjalne/podmioty ekonomii społecznej,
- regionalne ośrodki polityki społecznej,
- schroniska, noclegownie, ogrzewalnie,
- specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- środowiskowe domy samopomocy,
- urzędy gminy/miasta/starostwa powiatowe/urzędy marszałkowskie/wojewódzkie,
- warsztaty terapii zajęciowej,
- zakłady aktywności zawodowej,
- zakłady pracy chronionej.

4. Dyskusja

Niekorzystny dla odbioru nauk o rodzinie jest zarzut, że familiolodzy nie mają własnej metodologii badań, a jedynie korzystają z pracy socjologów, pedagogów czy psychologów. Jednak zdaniem Osewskiej, Guzdk i Ryś, uznanych w Polsce badaczy, „autonomia naukowa dyscypliny nauki o rodzinie wyraża się w wyodrębnionym przedmiocie materialnym, wypracowanej metodologii, środowisku badaczy, w międzynarodowym ugruntowaniu nauk o rodzinie w postaci czasopism i centrów badawczo-konsultacyjnych, towarzystw naukowych oraz możliwości uzyskania stopni i tytułów naukowych w systemach szkolnictwa wyższego innych krajów” (Osewska, Guzdek and Ryś, 2023). Jeśli NOR będą miały okazję, by rozwijać się jako dyscyplina naukowa w sposób stały, może spopularyzuje się metodologia badań tej dyscypliny.

Innymi trudnościami w prowadzeniu i realizowaniu studiów na kierunku nauki o rodzinie są zarówno demografia (i zmniejszająca się liczba studentów), jak i stosunkowo niskie zarobki w sektorze pomocowym, które mogą zniechęcać do wyboru tego kierunku. Inne kierunki zdają się pod tym względem bardziej atrakcyjne.

Odrębnym problemem jest sama opinia na temat NOR wśród studentów i kojarzenie tego kierunku z „nauczycielem religii”, czyli związku z Kościołem katolickim. Choć NOR prowadzone są także na uczelniach świeckich, to w Internecie można znaleźć wypowiedzi i artykuły, w których łączona jest głównie z nauką katolicką o małżeństwie i rodzinie i jest to odczytywane jako zarzut (Stabach, 2021). Dodatkowo można zauważyć, że także Polskie Stowarzyszenie Familiologiczne, które zajmuje się promocją nauk o rodzinie jako dyscypliny naukowej, wyraźnie nawiązuje do Kościoła katolickiego, co także może ważyć na odbiorze nauk o rodzinie jako dyscypliny naukowej (Polskie Stowarzyszenie Familiologiczne).

Warto zaproponować kilka propozycji działań na rzecz promocji i rozwoju nauczania NOR:

- podniesienie jakości nauczania – realnie wysokie wymagania wobec studentów wpłyną na jakość wykształcenia absolwentów i ich lepszy odbiór na rynku pracy;
- skupienie się na praktycznym przygotowaniu w miejscach, które realnie dają możliwości na zatrudnienie; informowanie studentów o miejscach pracy i kompetencjach, które należy uzupełnić; środki finansowe na opłacenie opiekuna praktyk w wybranej placówce, jeśli to konieczne; do pewnych praktyk, np. mediacyjnych czy terapeutycznych, ma się utrudniony dostęp, dlatego warto byłoby opracować materiały dydaktyczne umożliwiające ćwiczenia lub materiały audiowizualne prezentujące zawody z ograniczonym dostępem;
- promocja nauk o rodzinie jako kierunku holistycznie traktującego problemy rodziny, szczególnie w sytuacji zapaści demograficznej; warto, by familiolodzy zabierali słyszalny głos w sprawach polityki demograficznej i rodzinnej; występowali w debatach itd.;
- utworzenie środowisk/stowarzyszeń na rzecz nauk o rodzinie, które skupią się wyłącznie na aspektach świeckich.

5. Podsumowanie

Wraz ze zmianami demograficznymi i społecznymi udział specjalistów zajmujących się kwestiami okołorodzinnymi będzie sukcesywnie wzrastać. Profesjonalizacja tej branży musi stać się faktem, aby odpowiedzieć na te potrzeby, dlatego z nadzieją można patrzeć na rozwój naukowej i praktycznej strony kierunku nauki o rodzinie, który – jak widać – ma szerokie możliwości oddziaływania. Profesjonalizacja musi się jednak wiązać nie tylko ze wzrostem wynagro-

dzeń, ale także z jakością nauczania na uczelniach realizujących ten kierunek oraz docenieniem, że dobrze wykształceni familiolodzy mają realne szanse na zatrudnienie i odpowiedni szacunek. Warto zaznaczyć, że pomoc rodzinie i poszczególnym jej członkom wymaga od takiego specjalisty wieloaspektowego spojrzenia na potrzebującego, a aby mieć takie spojrzenie, należy szeroko poznać problematykę życia rodzinnego – i to właśnie stanowi wyjątkowość kierunku nauki o rodzinie. Jej holistyczny, a także praktyczny charakter umożliwia absolwentowi skuteczną działalność.

Data wpłynięcia: 2023-09-25;

Data uzyskania pozytywnych recenzji: 2024-07-26;

Data przesłania do druku: 2024-12-18.

References:

- Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie (AEH), *Nauki o rodzinie*. Available at: <https://vizja.pl/specjalizacja/nauki-o-rodzinie-studia-i-stopnia/>. (Accessed: 15 April 2023).
- Banasik A. (2021), *Spada liczba nauczycieli WDŻ; MEiN chce zmienić przepisy*. Available at: <https://samorząd.pap.pl/kategoria/edukacja/spada-liczba-nauczycieli-wdz-mein-chce-zmienic-przepisy> (Accessed: 29 June 2023).
- Biuro Pełnomocnika rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych (2022), *Program „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej” – edycja 2022*. Available at: <https://niepelnosprawni.gov.pl/a,1295,program-asystent-osobisty-osoby-niepelnosprawnej-edycja-2022> (Accessed: 29 June 2023).
- Centrum Nauki o Laktacji, *Promotor Karmienia Piersią*. Available at: <https://cnol.kobiety.med.pl/pl/nasze-kursy/dla-niemedykow/>. (Accessed: 29 June 2023).
- Chrześcijańskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych, *Ich Rodzin i Przyjaciół „Ognisko”, 2023, Projekty w trakcie realizacji Asystent osobisty osoby z niepełnosprawnościami – Edycja 2023*. Available at: <https://ognisko.org.pl/pl/projekty,53,,php>. (Accessed: 29 June 2023).
- Grodecka, J. et al. (2023) ‘Standard interwencji kryzysowej’. Available at: <https://www.studocu.com/pl/document/collegium-humanum/psychologia/standard-interwencji-kryzysowej/79356275> (Accessed: 29 June 2023).
- Gruza M. and Hordyjewicz T. (2014), *Klasyfikacja zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy Tworzenie i stosowanie*. Wyd. Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, 2014, Available at: <https://psz.praca.gov.pl/documents/10240/54723/KZiS%20Tworzenie%20i%20stosowanie%20na%20www.pdf/c0c1b987-546a-42c9-b49a-7ed9f5f1a4eb?t=1433167206000>. (Accessed: 29 June 2023).

- Katolicki Uniwersytet Lubelski (KULa), *NAUKI O RODZINIE (stacjonarne I stopnia)*. Available at: https://www.kul.pl/nauki-o-rodzinie-stacjonarne-i-stopnia,art_97657.html (Accessed: 15 April 2023).
- Katolicki Uniwersytet Lubelski (KULb), *Program studiów Kierunek i poziom studiów w nauki o rodzinie II stopnia*. Available at: https://bip.kul.lublin.pl/files/075/programy_studiow/2022-23/ii_stopie/nauki_o_rodzinie_ii_stopnia_zal-_3.pdf (Accessed: 15 April 2023).
- Konferencja Episkopatu Polski, 2003, *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*. Available at: <https://rodzina.archidiecezjakatowicka.pl/images/pdf/dyrektorium.pdf>. (Accessed: 29 June 2023).
- Koszałka G. and Stopitowska M., (eds.) 2007, *Nauki o rodzinie – tradycje i perspektywy edukacyjne*, Wyd. Ateneum – Szkoła Wyższa, Gdańsk.
- Kras D. (2022), *Jak zostać asystentem osoby niepełnosprawnej? Sprawdź!* Available at: <https://fundacjamocpomocy.pl/jak-zostac-asystentem-osoby-niepelnosprawnej-sprawdz/>. (Accessed: 29 June 2023).
- Ławniczak, D. et al. (2012) 'Standard specjalistycznego poradnictwa rodzinnego, dla rodziny z dziećmi'. Available at: <https://docer.pl/doc/e81s1xn> (Accessed: 29 June 2023).
- Majdański, K. (ed.) (1995) *Nauki o rodzinie w służbie ewangelizacji. Praca zbiorowa*. Warszawa: In principio.
- Mika J. (eds.), *Fundraising Teoria i praktyka* (2014), Wydawnictwo i Drukarnia Świętego Krzyża, Kraków 2014.
- Milewski, R. et al. (2013) 'Analiza profilu demograficznego pacjentów leczonych z powodu niepłodności metodami rozrodu wspomaganego w latach 2005–2010', *Ginekologia Polska*, 84(7), pp. 609–614. Available at: <https://doi.org/10.17772/gp/1612>.
- Ministerstwo Edukacji i Nauki, 2022, *Minister Przemysław Czarnek: bez rodziny jako fundamentu nie ma społeczeństwa*. Available at: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/minister-przemyslaw-czarnek-bez-rodziny-jako-fundamentu-nie-ma-spoleczenstwa> (Accessed: 29 June 2023).
- Mrzygłocka-Chojnacka J. and Puławska-Rodzik A. (2014), *Przewodnik po modelu trenera aktywności*. Available at: <https://eudajmonia.pl/przewodnik-po-modelu-ta,new,mg,2,1.html,83>. (Accessed: 26 February 2023).
- Osewska E., Guzek P. and Ryś M., (2023), *Nauki o rodzinie – więcej niż dyscyplina*, w: *Forum Akademickie*, Available at: <https://forumakademickie.pl/sprawy-nauki/nauki-o-rodzinie-wiecej-niz-dyscyplina/> (Accessed: 2 September 2024).
- Kozłowski P. and Stasiak K., 2018, *Ośrodek kuratorski. Ujęcie prawne, organizacyjne i metodyczne*. Available at: https://brpd.gov.pl/sites/default/files/osrodek_kuratorski_ujecie_prawne_organizacyjne_i_metodyczne_-_ebook.pdf (Accessed: 29 June 2023).
- Pachowicz M., *Nauka i studia jako wartość i w kontekście wypowiedzi studentów*, in: *Rodzina i edukacja w zmaganiu o przyszłość Europy*. Oppewska E. (eds.), Tarnów 2016, Wydawnictwa PWSZ w Tarnowie, pp. 247–254.

- Polska Federacja Zatrudnienia Wspomaganego, *Szkolenie trenerów pracy*. Available at: <http://pfzw.pl/szkolenie-trenerow-pracy/>. Accessed: 26.02.2023 (Accessed: 29 June 2023).
- Polskie Stowarzyszenie Familologiczne, *W trosce o rodzinę*. Available at: <https://familiolodzy.pl> (Accessed: 2 September 2024).
- Praca.gov.pl (2023) *INFOdoradca+ Informacje o zawodach*. Available at: <https://tiny.pl/vnf5nmz8> (Accessed: 29 June 2023).
- Rządowy Proces Legislacyjny (2018), *Projekt rozporządzenie Ministra Zdrowia zmieniającego rozporządzenie w sprawie specjalizacji w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia*. Available at: <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12366002/katalog/12925228#12925228>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (1964), *Ustawa z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19640090059>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (1982), *Ustawa z 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19820030019>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2001a), *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 maja 2001 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach nieletnich*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20010560591>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2001b), *Ustawa z 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20010981071>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2004a), *Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20040640593>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2004b), *Rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20040630587>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2005), *Ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20051801493> (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2008a), *Ustawa z 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20082231458>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2008b), *Ustawa z 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20082271505>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2009), *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20090500400>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2011a), *Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 20 lipca 2011 r. w sprawie kwalifikacji wymaganych od pracowników na poszczególnych rodzajach stanowisk pracy w podmiotach leczniczych niebędących przedsiębiorcami*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20111510896>. (Accessed: 29 June 2023).

- Sejm.gov.pl (2011b), *Rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń na asystenta rodziny*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20112721608>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2011c), *Ustawa z 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20111490887>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2015), *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7 maja 2015 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150000716>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2016a), *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 13 czerwca 2016 r. w sprawie wysokości i szczegółowych zasad ustalania kosztów postępowania w sprawach nieletnich*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160000863>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2016b), *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 20 czerwca 2016 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia i podlegających zwrotowi wydatków mediatora w postępowaniu cywilnym*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160000921>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2016c), *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 20 stycznia 2016 r. w sprawie prowadzenia listy stałych mediatorów*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160000122>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2016d), *Ustawa z 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160001860>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2017), *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 2 czerwca 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170001117>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2018a), *Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z 4 grudnia 2018 r. w sprawie włączenia kwalifikacji rynkowej „Prowadzenie mediacji sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych” do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20180001198>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2018b), *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 20 stycznia 2016 r. w sprawie prowadzenia listy stałych mediatorów*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160000122>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2018c), *Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 20 lipca 2011 r. w sprawie kwalifikacji wymaganych od pracowników na poszczególnych rodzajach stanowisk pracy w podmiotach leczniczych niebędą-*

- cych przedsiębiorcami*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20111510896>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2021), *Uchwała nr 27 Rady Ministrów z 16 lutego 2021 r. w sprawie przyjęcia dokumentu Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021–2030*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20210000218>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2022a), *Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z 11 października 2022 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220002202>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2022b), *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23 listopada 2022 r. w sprawie ośrodków kuratorskich*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220002449>. (Accessed: 29 June 2023).
- Sejm.gov.pl (2022c), *Ustawa z 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej*. Available at: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220001812>. (Accessed: 29 June 2023).
- Spółeczna Rada do spraw Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości (2007) *Standardy szkolenia mediatorów*. Available at: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi6qqfxzer_AhWO-QfEDHXpWA-8QFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.gov.pl%2Fattachment%2F5df6b777-fc94-4bf7-8d16-9f675f96e359&usg=AOvVaw11fa1ms-NCYx29Oaqnh9CP&opi=89978449. (Accessed: 29 June 2023).
- Stabach K., (2021), *Nauki o rodzinie ofertą dla studentów? Absolwentka katolickiej uczelni rozczarowana, czego była uczona*, Available at: <https://kobieta.wp.pl/nauki-o-rodzinie-oferta-dla-studentow-absolwentka-katolickiej-uczelni-rozczarowana-czego-byla-uczona-6606752017291968a> (Accessed: 2 September 2024).
- Stala, J. (eds.), 2014, *Nauki o rodzinie w służbie rodziny*. Kraków, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Jana Pawła II.
- Strzałkowska A., *Przedmiot: Wychowanie do życia w rodzinie – perspektywy aktywności zawodowej absolwenta kierunku „Nauki o rodzinie”*, in: *Nauki o rodzinie – tradycje i perspektywy edukacyjne*. Koszałka G., Stopitowska M., (eds.) 2007, Gdańsk: Wydawnictwo Ateneum, pp. 273–286.
- Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (UMK), *Plan studiów kierunku Nauki o rodzinie, studia I stopnia*, Available at: <https://www.teologia.umk.pl/panel/wp-content/uploads/Plan-studiow-I-st.pdf> (Accessed: 15 April 2023).
- Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie (UPJP2a), *Rekrutacja 2022/2023*. Available at: <https://upjp2.edu.pl/studia/oferta-dydaktyczna/rekrutacja-20222023>. (Accessed: 15.04.2023).
- Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie (UPJP2b), *Wydział Nauk Społecznych*, Available at: <https://rekrutacja.upjp2.edu.pl/wydzial-nauk-spolecznych/nauki-o-rodzinie> dostęp (Accessed: 15.04.2023).
- Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie im. KEN (UP), *Nowy kierunek studiów: nauki o rodzinie* Available at: <https://www.up.krakow.pl/kandydat/aktualnosci-dla-kandydatow/5021-nowy-kierunek-studiow-nauki-o-rodzinie> Available at: (Accessed: 15 April 2023).

- Uniwersytet Rzeszowski (UR), *Nauki o rodzinie*. Available at: <https://www.ur.edu.pl/pl/kandydat/oferta-edukacyjna-ur/studia-i-kierunki/nauki-o-rodzinie>. (Accessed: 15 April 2023).
- Uniwersytet Śląski w Katowicach (UŚa), *Nauki o rodzinie*. Available at: https://informator.us.edu.pl/programmes/list/all/NR/W7-S2NR19.2022/?_s=1. (Accessed: 15 April 2023).
- Uniwersytet Śląski w Katowicach (UŚb), *Nauki o rodzinie*. Available at: https://informator.us.edu.pl/programmes/list/all/NR/W7-S1NR19.2022/?_s=1. (Accessed: 15 April 2023).
- Uniwersytet Warmińsko-Mazurski (UWMa), *Nauki o rodzinie*. Available at: <https://uksw.edu.pl/kandydaci/znajdz-swoj-kierunek/nauki-o-rodzinie/>. (Accessed: 15 April 2023).
- Uniwersytet Warmińsko-Mazurski (UWMa), *Oferta na rok akademicki 2023/2024*. Available at: <https://uwm.edu.pl/ksztalcenie/studia-stacjonarne>. (Accessed: 15 April 2023).
- Wilczewski J., *Pomoc dziecku i rodzinie – perspektywy aktywności zawodowej absolwenta kierunku Nauki o Rodzinie*. in: *Nauki o rodzinie – tradycje i perspektywy edukacyjne*. Koszałka G., Stopitowska M., (eds.) 2007, Gdańsk: Wydawnictwo Ateneum, pp. 267–272.
- Wortal, *Asystent rodziny*. Available at: https://tiny.pl/c9v_d8rb (Accessed: 29 June 2023).
- Wortalb, *Asystentka kobiety w czasie ciąży i porodu (doula)*. Available at:
- Wortalc, *Specjalista poradnictwa psychospołecznego i rodzinnego*. Available at: <https://wuplodz.praca.gov.pl/-/16286072-specjalista-poradnictwa-psychospolecznego-i-rodzinnego> (Accessed: 29 June 2023).
- Wójtowicz, M. (2016), *Historia kierunku studiów nauki o rodzinie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*, in: *Śląskie Studia Teologiczno-Historyczne*. 49, z. 1, pp. 226–236.
- Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej Departament Strategii i Funduszy Europejskich Ministerstwo Sprawiedliwości 2022, *Postępowanie mediacyjne w świetle danych statystycznych Sądy Rejonowe i Okręgowe w latach 2006–2021*. Available at: <https://tiny.pl/9q7djgfs> (Accessed: 29 June 2023).
- Żukiewicz, A. (2023). *Nowa dziedzina „Nauki o rodzinie” – dyscyplinarne szanse rozwoju nauki i praktyki wspierania rodzin*. In: *Family Forum*, 12, pp. 343–352. <https://doi.org/10.25167/FF/4915>. (Accessed: 26 February 2023).

